

Ірина Садула,

учителька української мови та літератури,
спеціаліст вищої категорії, старший вчитель,
Угринівський ліцей Угринівської сільської ради
Івано-Франківської області

Голос мови Сценарій позакласного заходу (10—11 класи)

УДК 37.091.3:379.81

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.6.351381>

«Всі стіни мають вуха,
Всі стіни мають очі,
Ми знаєм, що ти робиш,
Ми знаєм, що ти хочеш...».
*Із вистави «Рибелія»
від проєкту «МУР»,
(режисер Олександр Хоменко)*

Читець.

Ось тобі, жінко, мова.
Стріляй із неї.
Захищай себе до останнього подиху і нізачо
не дозволяй їм наблизитися...
...Пильно відстежуй
дислокацію ворога і найменші його просування.
Підпусти на віддаль пострілу — а тоді припадай
до прицілу і вже
не зволікай.
Набоїв припасено вдосталь, їх не шкодує,
якщо ж скінчатся — виробляй їх зі слів...
(Катерина Калитко)

Сцена I Діалог читця 1 і читця 2.

— Скільки залишилось нас?..
— Я не знаю... Навіщо ти питаєш таке? Але я зовсім
не боюся... Цікаво, які зорі там, де нас нема?

© Ірина Садула, 2025

— Зорі... Вони завжди прекрасні. Їм нічого не бо-
лить, їх ніхто не знищує, нам залишається лише ми-
луватися ними. Розумієш?

— Не знаю... Ілюзія життя завдає втрат. Хіба це
життя? Чому ми не можемо говорити правду? Правди
ніхто не простить. Ніхто!...

— Знаєш, сьогодні я написав ще один твір, який,
можливо, ніхто ніколи не прочитає *(показує аркуш із
написаним твором)*.

— Чому ніхто? А я? Я ще вмію читати. Поки що у
нас не забрали ще й це уміння... *(читає з аркуша)*

Гомін вітру зове зупинитися.
Тут і зараз. Відчути і дихати!
Вдаль холодно, де можу зустрітися,
Із собою. Із тінню. Із світлом.
І просто ЛЮ-БИ-ТИ... *(протяжно)*

— Це прекрасно! А продовження є?
— Буде! Як тобі така назва до цього тексту «Шум
вітрів»?
— Непогано! Але можна щось вигадати цікавіше...
— Наприклад?
— Можна додати більше образності. Ось послухай.
Як тобі варіант «Шум наших голосів»?
— Ні, я ж про вітри...
— А я про голоси...
— Але ж... Які все-таки зорі там, де нас нема?..
— А яке життя там, де можна вільно дихати і жити
голосом своєї мови?..
— Не знаю... Але я залишаюсь тут!...

*Відео. Артем Пивоваров і ТНМК — Мова
(Lyric Video)*
<https://www.youtube.com/watch?v=tnix6kbxaHc>

Читець

Стріляй і жди,
що буде кара —

Позакласна робота

Із Зерова зросте зерно.
Дощем на лан впаде
Драй-Хмара,
коріння пустить
Семенко.
І Плужник піде
Між рядами
Голодних
крукових століть.
Із Підмогильним
Дишуть мами,
Щоб Курбаса
Крилом зігрить.
Щоб Хвильовий
Вітрами бавив
На полі колоски
Віршів.
Яскраві привидові пави
(Розстріляні в добу дощів.)
І Поліщук шукає
Волі,
Де Вороний
Востанне п'є
З граалю
Вкраденої долі...
Куліш йму
Проскур подає.

(Юлія Косівчук)

Іван Малкович. «Моя історія», уривок
<https://www.youtube.com/watch?v=Dh-yczwOMqk>

Сцена II Голос мови. Монолог

Читець. Я ніколи не була спокійна, бо мені не давали жити. Я ніколи не могла видихнути, бо в мене дихання забирали. Я ніколи не йшла на компроміси, бо розуміла, що вони так мене знищать. Проте я завжди залишалася собою: вільною, як птах. Небеса — мої супутники, а слово — моя зброя! Набої я виробляю зі слів. Це правда! І вміло ними стріляю. Так, я заговорю словами Шевченка: «Смійся, лютий враже, та не дуже, бо все згине, слава не поляже...».

Я заспіваю піснею Марусі Чурай: «Засвіт встали козаченьки в похід з полуночі, заплакала Марусенька свої ясні очі...» (співає...).

Думаєте, я лише ридаю!? Ні! З кожним роком я стаю сильніша! Моя міць — у моїх діях, сила — у нашій історії. Буду гомоніти і хвилями Дніпра, і степами, і козацькими могилами. А тепер ще схилю голову над могилами наших воїнів. Я завжди з ними...

Я пройшла заборони, тортури, муки і знущання і не здалася! Ні! Вороги не змогли забрати мого серця, вони не вийняли його і не стратили. Серце вашої мови зараз тут! З вами!... Ось, воно палає так, як тільки вміє...

Читець.

коли повертається світ спиною
і знов поміж нами відстань і стіни

говори зі мною
говори зі мною
хай навіть слова ці нічого не змінять

і коли вже довкола пахне війною
і вже розгораються перші битви
говори зі мною
говори зі мною
бо словом також можна любити

я одне лиш знаю і одне засвоїв
і прошу тебе тихо незграбно несміло:
говори зі мною
говори зі мною
і нехай твоє слово станеться тілом
(Юрій Іздрик. «Говори зі мною»)

Виходять четверо учнів із залу (по одному)

Читець 1 (тримає мольберт з фарбами і пензликом)
Мова — мій маркер.

Розмалюю соковитими фарбами почорнілий від горя світ.

Підходить до полотна і малює.

Читець 2.

Мова — мій кордон.
Зачинаю щільніше двері,
Щоб непрохані гості
не руйнували мій спокій.

Читець 3 (виходить із маленьким ліхтариком-лампкою).

Мова — моє світло.
Навіть коли гаснуть усі вогні міста,
Вона веде мене до мети.

Читець 4 (тримає у руках в'язку ключів).

Мова — мої ключі.
Блукаючи лабіринтами душі,
Вона відкриє найпотаємніші двері.

Читці роздають хаотично вірші поетів глядачам.

Відео. Ірина Фаріон. Плакати про мову (2 хв.).
https://www.youtube.com/watch?v=3VSkjpO_PM4

Сцена III

Читець 1 (тримають у руках збірку Василя Стуса).
— Сьогодні прочитав вражаючу річ...

— Що саме?

— Вірші Василя Стуса. Я зрозумів, що голос моєї мови — це голос цього поета. А ще — це голос правди, сили і майбутнього.

— Читатимемо разом? Але так, аби й інші почули!
— Звісно!

Читець 1.

Даруйте радощі мої
і клопоти мої —
нешастя й радощі мої —
весняні ручаї.
Просвітле небо аж кипить,
просвітле — аж кипить.
Блажен, хто не навчився жить,
блажен, хто зна — любить.

Читець 2.

Моя Україна забула
Сміятись. Вона гомонить.
Моя Україна не вщухла
Од прагнення жить.
Моя Україна не знає
Веселих світань.
Моя Україна палає
У мить догорянь.
Моя Україна тривожиться,
Бунтує, буя.
На чорнім рабованім торжищі
Вкраїна моя.

Читець 3.

«Зараз я читаю рідну мову в Горлівці, в російській, звичайно, школі. В Горлівці є кілька (2-3) українських шкіл, яким животіти зовсім недовго. В Донецьку таких немає, здається. Отож, картина дуже сумна. На Донбасі (та й чи тільки!) читати українську мову в російській школі — одне недоумство. Треба мати якісь моральні травми, щоб це робити...».

(Уривок з листа Василя Стуса до Андрія Малишка 1964 року)

Запис. Василь Стус.

«Терни, терни, терпець тебе шліфує...»

https://www.youtube.com/watch?v=Bq2_CA_2Xac&list=RDzX98dOsNMpQ&index=3

Читець 2.

Як такий варіант вірша поета у виконанні штучного інтелекту?

Читець 1.

Мені сподобалося! (Звертається до глядачів) А вам?

Сцена IV

(На екрані світлини родини

Михайла Драй-Хмари)

Читець 1. «Татуню мій, коханий, любий, твій сміх і вишита сорочка... Рожевий май, усе голубить покинуту тобою дочку...».

Читець 2. Чиї це слова? Якісь вражаючі!

Читець 1. Оксани Драй-Хмари. Її тато, видатний українець, був знищений за мову, за те, що українець... А опісля донька стане дослідницею творчої спадщини свого дивовижного батька. Того батька, которого у неї забрали.

Читець 2 (гуглить у телефоні. Читає). Глянь, Михайло Драй-Хмара знав 19 мов! Вражаюче! А звідки ти взяла цю книгу?

Читець 1. Та от знайшла якимось випадково наче! Хоча розумію тепер, що зовсім не випадково...

Читець 2 (читає із телефону далі). Ось, знайшов ще... 1935 року засуджений до кари. 1938 року розстріляний. Із заслання він вів листування із жінкою Ніною і донькою Оксаною. Оповідючи про свій важкий побут у засланні час від часу звертається до теми їжі. Скажімо, описує радісний момент, коли у зимовому лісі знайшов ягоди...

Читець 1 (сідає і гортає книгу, читає).

Дівчина сідає і пише листа. В той час звучить записаний голос читця:

Учні Угринівського ліцею

Позакласна робота

На екрані — світлина поета та його родини.

«Шановний поете. Ні, не так... Дорогий поете! Невідомий митцю! Вибачте за мою необізнаність. Мене вразила ваша доля. Хоч я розумію, що поки нічого не знаю. Зовсім нічого. Але ж ви були! І не просто були, а творили історію нашої землі. Чому я нічого не знаю? Чому ми нічого не знаємо? Я зовсім не те мала написати... Мене дуже вразив спогад про те, як ви шукали ягоди у зимовому лісі. Ви навіть про відчуття голоду описали по-мистецьки. Я прочитаю ваші вірші. Я розповім іншим. Я... Шановний митцю! Ми не забудемо!

Читець 2. А потім хтось скаже, що цих людей не було! А навіщо нам знати, якщо добре було бути німими. Так німіла наша мова, історія, та не вмерла, а воскресла заново, аби жити і бути! А з нею ці імена — постаті, котрі просять нашої пам'яті...!

Спочатку було Слово. Проєкт «Мур». Відеозапис
<https://www.youtube.com/watch?v=O0wlMCoAQNQ>
від 1 хв:12 до 2:50 хв.

Читець. Борцям за мову.

А ви любили як могли і просто жили...
Вас розрізали вітри, били, палили...
Ваші мрії летіли у даль холодну...
Ваші спогади гріли безодню...
Ваші погляди гріли безодню...
Гріли безодню...
А ви любили, як ніхто, і просто жили,
Ви не чекали на любов — її творили.
І слово било, як вулкан, горіло й терпло.
Ваші слова ніколи не були мертві...
Не були мертві...
А ви любили, як могли, чекали літа...
І мали написати про це своїм дітям...
(Ірина Садула. «Борцям за мову»)

Andrux — «Голосами нащадків»
<https://nashipisni.com/3492-andrux-golosamy-nashchadkiv.html>.

Читець 1 (бере зі столу маленький будиночок...)

Мова — моя зброя.
Вона розрізає губи.
Виринається на волю.
Запалює вогник правди.

Читець 2

Мова — моє каміння.
З нього збудую нові стіни.
Цього разу міцніші...

Читець 3 (бере зі стільця хустину, загортається)

Мова — моя хустина,
Заквітчана сонцем
і духмяними травами.
Ще прабабцина.
Залюблена в літо.

Читець 4.

Виринаючись з-під пальців нотами,
Слова летять планетою у пошуках
Своїх...

Учитель. Несіть свою мову завжди в серці. Не лукавте, не топчіть і не забувайте, бо тоді ви забудете себе, зречетеся своєї історії. Доторкніться до неї. Полюбіть. Моліться за неї!

У сценарії використано:

Вірш Катерини Калитко «Ось тобі, жінко, мова».
Вірш Василя Стуса «Даруйте, радощі мої».
Вірш Юлії Косівчук «Стріляй і жди».
Вірш Надії Базильської «Мова».
Вірш Ірини Садули «Борцям за мову».

Учителька Ірина Садула з
учнями Угринівського ліцею